

*Мусіна К.В.,
студентка факультету менеджменту та маркетингу,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»*

*Пермінова С.О.,
к.п.н.,
доцент кафедри менеджменту,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»*

ТРАНСФЕР ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ДІЄВИЙ МЕХАНІЗМ СПРИЯННЯ ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Анотація. У статті визначено сутність глобалізації та її сучасні прояви з урахуванням процесу адаптації підприємства. Розкрито взаємозв'язок між інноваційним розвитком та трансфером технологій. Здійснено аналіз регулювання діяльності у сфері трансферу технологій.

Ключові слова: трансфер технологій, інноваційний розвиток, глобалізація, інтелектуальна власність, інтелектуальний капітал.

Постановка проблеми. Характеризуючи розвиток підприємства в умовах глобалізації, під головними наслідками якої вбачаємо швидку трансформацію форм, типів та темпів конкурентних факторів розвитку економіки в цілому, варто звернути увагу саме на нетрадиційні інформаційні ресурси. Під нетрадиційними інформаційними ресурсами пропонуємо розуміти ті результати інтелектуальної діяльності людини, які забезпечують пришвидшені темпи розвитку економіки та стануть своєрідним драйвером для досягнення цілей підприємства в умовах розширення ринків. Економіка знань за рахунок генерування, накопичення нових обсягів інформації сприяє появі нових інформаційних технологій, їх розповсюдженню та використанню в якості стратегічного ресурсу розвитку країн, а отже, і підприємств. Одним із таких механізмів є трансфер технологій, що сприяє переходу підприємства на інноваційний шлях. А захист прав інтелектуальної власності при впровадженні інновацій – це обов'язковий етап їхнього життєвого циклу, що обумовлює актуальність дослідження трансферу технологій та реалізації форм захисту об'єктів інтелектуальної власності задля досягнення сучасних відтворювальних елементів економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям статті є праці відомих вітчизняних і закордонних учених та фахівців у сфері сучасних процесів глобалізації, міжнародного трансферу технологій, інноваційного розвитку підприємства, таких як В. Новицький, С. Архієреєв, Е. Королева, О. Жигилей, П. Леоненко, Т. Тарасенко, Я. Рудьман та ін.

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності залучення підприємств України до впровадження процесу трансферу технологій задля досягнення конкурентних переваг на світовій арені та аналізі безпечної системи правової охорони інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Єдиним стратегічним вектором, який має визначати подальший розвиток українських підприємств у сучасному геоekonomічному

просторі та умовах жорсткої конкуренції, спираючись на їх потенціал, є розвиток «штучних інтелектуальних галузей». Ці галузі є продукуючими елементами інтелектуального капіталу, в основу якого покладено людський, організаційний та споживчий капітал. Цим роль інтелектуальних галузей не обмежується, адже наступним етапом їх діяльності є трансформація інтелектуального капіталу в чинник значних структурних зрушень, що забезпечує підприємству можливість ведення бізнесу відповідно до світових економічних процесів.

Аналізуючи підходи до визначення глобалізації як багатоаспектного явища, використовуємо твердження В.Є. Новицького: «Глобалізація є формою експансіонізму, яка відображає сучасний рівень комунікацій і постіндустріальних, інформаційних технологій, реалій соціокультурного й економічного, відтворювального процесу, політичного життя» [1, с. 45]. Отже, виникає необхідність адаптації національної специфіки підприємств до нових глобальних умов. Основними формами адаптації є синхронізація та гармонізація національних систем законодавства й управління до світових стандартів та своєрідний захист національного ринку від негативних впливів глобалізації з використанням можливостей, які вона надає. Як бачимо, перед підприємствами постає кардинально нове завдання, яке потребує від них зміни принципів здійснення своєї господарської діяльності.

Як наслідок, зростає питання набуття підприємством специфічних властивостей у всіх його сферах діяльності. Процес адаптації підприємства тісно пов'язаний із отриманням ним статусу «інноваційний». На основі аналізу існуючих поглядів щодо розвитку діяльності у світовому просторі [2; 3, с. 74; 4, с. 472; 5, с. 952] під інноваційним розвитком пропонуємо розуміти такий, що передбачає постійне підвищення рівня потенціалу підприємства та пошук перспективних напрямків його реалізації на міжнародній арені, що призводить до кардинальної зміни самого підприємства, його концепції функціонування та місця серед інших суб'єктів господарювання, а також передбачає перехід на новий цикл розвитку. Каталізатором досягнення зазначених вище характеристик є трансфер технологій, який Рада з промислових та наукових досліджень (CSIR) трактує як процес, у ході якого створені об'єкти інтелектуальної власності перетворюються на процес або матеріальний об'єкт задля генерації комерційної вигоди на благо суспільства. Отже, відбувається свого роду дифузія потоку інформаційних ресурсів [6].

Форми можуть бути різні: від передачі партнеру (або замовнику) знань, отриманого досвіду, результатів своєї науково-дослідницької діяльності до просування інновацій у вигляді матеріалів, обладнання. Основними формами комерційного трансферу є: продаж патентів, ліцензій на запатентовані і незапатентовані об'єкти інтелектуальної власності, технологій у вигляді прямих і портфельних інвестицій.

Ми пропонуємо розглядати такі шляхи до інтеграції підприємства в процес трансферу технологій:

1. Самостійна діяльність підприємства, спрямована на проведення досліджень у певній сфері з деякою проблематикою і подальшою розробкою нових технологій. У більшості випадків трансфер технологій ініціюється топ-менеджментом компанії.

2. Імплементация у свою діяльність фундаментальних наукових досліджень, відкриттів, результатів експериментів, технологічних винаходів або в тих випадках, коли власник науково-технічного знання не усвідомлює, не має можливості або не зацікавлений у комерціалізації.

3. Упровадження технологій на комерційній основі.

Міжнародний трансфер технологій має включати аналіз абсорбційної здатності економіки – здатності ефективно використовувати імпортовані технології. Варто проводити розрахунок величини потенціалу трансферу технологій, критеріями якого мають бути: критерії ринкової конкурентоспроможності, критерії порівняльної ефективності, критерії впливу на навколишнє середовище. Ці критерії мають ураховуватися при виборі варіанту купівлі технології для здійснення господарської діяльності підприємством та при використанні їх для міжнародного інноваційно-технологічного співробітництва.

Процес міжнародного трансферу технологій включає три етапи [7, с. 504]:

1) дослідження ринку технологій, що можуть бути адаптовані до діяльності підприємства, та оцінка їх конкурентоспроможності в найближчому майбутньому;

2) відбір технологій;

3) адаптація та освоєння придбаної технології на території-реципієнті.

Україна – перша серед країн СНГ, яка прийняла Закон «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій». Цей Закон визначає такий перелік договорів, які опосередковують передавання технологій: договір про поставку промислової технології; договір технічно-промислової кооперації; договір про надання технічних послуг; договір інжинірингу; договір про створення спільних підприємств; договір про надання в оренду або лізинг складових технологій, обладнання; договір комерційної концесії (франчайзингу) [8, с. 123].

Національна мережа трансферу технологій (НМТТ) створена задля залучення України у світовий оборот. Метою є консолідація інформаційних ресурсів, вітчизняного інтелектуального капіталу до європейської мережі EEN.

Основними завданнями Національної мережі трансферу технологій є [9]:

- трансфер технологій, ноу-хау між науковими секторами та промисловістю;

- пошук партнерів та інвесторів для кооперації при розробці і впровадженні високотехнологічного наукового продукту як в Україні, так і за кордоном;

- організація взаємодії НМТТ з міжнародними мережами трансферу технологій.

Національна мережа трансферу технологій будується відповідно до таких принципів [9]:

1. Єдність форматів. Технологічна інформація, яку використовують для обміну між собою учасники національної мережі трансферу технологій, надається в єдиному форматі.

2. Сумісність з EEN (IRC) та RTTN. Методологія роботи, а також формати представлення технологічних запитів/пропозицій в НМТТ сумісні з форматами та методологією європейської мережі EEN (IRC), російською RTTN та мережею UTTN. Єдність форматів української, російської та європейської мереж створює передумови для ефективної спільної роботи.

3. Орієнтація на професійних учасників процесу трансферу технологій. НМТТ передбачає передачу методології роботи мережі існуючим суб'єктам інноваційної інфраструктури. Такі організації вже мають базу клієнтів для надання послуг із трансферу технологій.

4. Контроль якості вхідної інформації. Якість та достовірність інформації в технологічних запитах/пропозиціях забезпечується правом занесення інформації в базу даних мережі тільки сертифікованим учасникам мережі, які несуть відповідальність за зміст та якість своїх даних.

5. Відкритість мережі для нових учасників. Широке залучення нових учасників мережі дозволяє надавати клієнтам унікальні можливості для просування їх технологічних пропозицій/запитів не тільки в Україні, а й за кордоном.

Питання трансферу технологій та інноваційна діяльність висвітлені у 50-ти нормативно-правових актах Уряду та понад 100 документах. Приписом ст. 54 Конституції України держава гарантує свободу наукової й технічної творчості та захист інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності, а також сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством [10].

Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» визначає правові, економічні, організаційні та фінансові засади державного регулювання діяльності у сфері ТТ і спрямований на забезпечення ефективного використання науково-технічного та інтелектуального потенціалу України, технологічності виробництва продукції, охорони майнових прав на вітчизняні технології та/або їхні складові на території держав, де планується або здійснюється їх використання, розширення міжнародного науково-технічного співробітництва у цій сфері, зокрема, проведення державної експертизи [11].

У процесі ТТ державна експертиза технологій та/або їхніх складових проводиться на підставі техніко-екообґрунтування можливості їх використання на території України або передавання майнових прав на них за межі України. Під час проведення державної експертизи, крім вивчення технологічного рівня й новизни технологій, їхніх складових та обладнання, визначається орієнтовна ринкова ціна технології та обладнання, тобто розмір плати за їх використання. Законом [11] передбачено, що між підприємством, установою чи організацією, де створено технологію та/або куди здійснюється її трансфер, і авторами технології укладається договір, де визначаються майнові права, що передаються за цим договором, умови виплати та розмір винагороди за передавання й використання майнових прав на технологію. Приписом ст. 19 названого Закону встановлено, що ціна технологій чи розмір плати за їх використання є істотною умовою укладення договорів про ТТ.

Зазначені дії по імпорту/експорту технологій мають узгоджуватися з угодами ВТО та нормами міжнародних договорів.

Найвпливовіший на сьогодні міжнародний контрольний документ у цій сфері – Угода з торговельних аспектів прав інтелектуальної власності, TRIPS, яка офіційно набула чинності в січні 1995 р. На цей час законодавство будь-якої країни, яка вступає до СОТ, повинно відповідати базовим стандартам, встановленим TRIPS. Більш того, 1 січня 2006 р. усім країнам було встановлено дедлайн для приведення національних законодавств у відповідність нормам та вимогам TRIPS.

Існують також й інші правові акти, пов'язані з міжнародною передачею технологій, у тому числі резолюція Генеральної Асамблеї ООН, Паризька конвенція з охорони промислової власності, Договір про патентну кооперацію, Угода про субсидії і компенсаційні заходи (додаток 1А до Угоди про заснування СОТ), Угода про технічні бар'єри в торгівлі (додаток 1А до Угоди про заснування СОТ), Генеральна угода з торгівлі послугами (додаток 1В до Угоди про заснування СОТ).

Необхідно відзначити, що в 1975–1985 рр. у рамках ООН розроблено проект Міжнародного кодексу поведінки у сфері передачі технологій, який визначав державне регулювання міжнародної передачі технологій, механізм укладення договорів із передачі технологій тощо. Хоча Кодекс не було прийнято, але він відіграв істотну роль у формуванні відповідного національного законодавства багатьох країн світу. Тобто передача технологій і знань є неможливою без наявності у приймаючої сторони сильної системи захисту прав інтелектуальної власності (ІВ). Сильна система захисту ІВ є необхідною умовою для стимулювання процесу міжнародного трансферу технологій [12].

Тобто процес адаптації підприємства до умов глобалізації за рахунок інноваційного розвитку, який можна досягнути через процес трансферу технологій, має охоплювати такі етапи:

1. Дослідження ринку інноваційних технологій.
2. Оцінка потенціалу трансферних технологій.
3. Вибір методів трансферу.
4. Узгодження правових питань з майновими правами на передані технології.
5. Придбання та введення обраної технології на приймаючій території.
6. Досягнення конкурентних переваг за рахунок імплементації технології.

Висновки. У ланцюгу адаптації підприємства до умов глобалізації особливу актуальність має досягнення підприємством інноваційного типу розвитку. Одним із ефективних підходів для переходу підприємства на інноваційний шлях є трансфер технологій. Цей процес побудований на сукупності специфічних явищ і процесів. Комерціалізація технологій дає змогу підприємству вийти на принципово новий рівень розвитку, забезпечуючи отримання конкурентних переваг на міжнародному рівні. Усі дії мають бути узгоджені згідно з нормативно-правовими актами та охороною інтелектуальної власності. Подальші дослідження можуть бути зосереджені на оцінюванні потенціалу трансферних технологій з їх економічною оцінкою.

Література:

1. Новицький В.С. Інноваційна парадигма в контексті регулятивних завдань / В.С. Новицький // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право) : наук. журн. – 2008. – № 1–2. – С. 45.
2. Рудьман Я.В. Эффективность управления предприятием /

Я.В. Рудьман [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://conference.be5.biz/r2013/4466.htm>.

3. Стратегія національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється» : Указ Президента України № 389/2012 від 08.06.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/project-Litvinenko-dcd38.pdf>.
4. Гапоненко А.А. Стратегическое управление / А.А. Гапоненко, А.П. Панкрухин. – М. : Омега-Л, 2004. – 472 с.
5. The Council for Scientific and Industrial Research [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.csir.co.za/index.html>.
6. Кургинян С. Российско-украинские отношения – от ситуативной прагматики к полноценной стратегии / С. Кургинян [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://kurginyan.ru/publ.shtml?cmd=art&theme=12&auth=&id=2316>.
7. Ляшенко О.М. Методи та моделі комерціалізації трансферу технологій : дис. ... докт. екон. наук : спец. 08.00.11 / О.М. Ляшенко. – К., 2009. – 504 с.
8. Наилучшие доступные технологии: опыт и перспективы / Е.Б. Королева [и др.]. – СПб., 2011. – 123 с.
9. Про мережу трансферу технологій NTTN / Міністерство освіти і науки України. Національна мережа трансферу технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nttn.org.ua/?idm=1>.
10. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами, внесеними Законом України від 06.10.2013 р., підстава 586-18 (станом на 28 січня 2014 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
11. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V, поточна редакція від 05.12.2012, підстава 5460-17 (станом на 28 січня 2014 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/143-16>.
12. Особливості законодавства про трансфер технологій в окремих країнах світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uintai.kiev.ua/viewpage.php?page_id=538.

Мусина К.В., Перминова С.А. Трансфер технологій як дійсний механізм содействія інноваційному розвитку підприємств в умовах глобалізації

Анотація. В статті определена сутність глобалізації и ее современные проявления с учетом процесса адаптации предприятия. Раскрыта взаимосвязь между инновационным развитием и трансфером технологий. Осуществлен анализ регулирования деятельности в сфере трансфера технологий.

Ключевые слова: трансфер технологий, инновационное развитие, глобализация, интеллектуальная собственность, интеллектуальный капитал.

Musina K.V., Perminova S.A. Technology transfer as an effective mechanism for promoting the development of innovative enterprises in the conditions of globalization

Summary. The article defines the essence of globalization and its contemporary manifestations, taking into account the adaptation process of the enterprise. Discloses the relationship between the development and transfer of innovative technologies. The analysis of regulatory activities in the field of technology transfer.

Keywords: technology transfer, innovation development, globalization, intellectual property, intellectual capital.